

FILOSOFENFONTEIN
Denkdag
21 april 2018

Eindredactie en layout: Jacqueline De bruyn

Foto's: Rika Van Kersschaever

Inhoudstafel

<i>Het denkdagteam 2018</i>	-----1
<i>Wat als...?</i>	-----2
<i>Verslag denkdag 21 april 2018</i>	-----3
<i>Deel 1: Denkdag 2016: Terugblik en resultaten</i>	-----7
<i>Deel 2: Beschouwingen ivm de denkdag 2018</i>	-----10
<i>Deel 3: Resultaten van de enquête</i>	-----12
<i>Deel 4: Resultaten van de gespreksgroepjes</i>	-----23
<i>Deel 5: Voorstelling van Effata</i>	-----32
<i>De deelnemers van de denkdag</i>	-----35
<i>Gedicht: Het grotere</i>	-----37

Het denkdagteam 2018

Anne-Lieze, Annette, Ides, Jacqueline, Lisette en Rika

Wat als...?

Beste lezer,

Al enkele jaren gonst het binnen de muren van onze kapel over “Filosofenfontein morgen”.

Wat als je op een mooie zondag in Filosofenfontein voor een gesloten deur zou staan? Zou het denkbaar zijn dat de deur van de kapel ooit gesloten blijft en de andere deuren van Filosofenfontein ook sluiten?

Deze gedachte gaf een zekere onrust maar zette ons ook in beweging... Geen denken aan dat wij die deuren gaan sluiten! Een oude traditie van denkdagen werd opnieuw tot leven gebracht!

“WAT ONS ALLEN AANBELANGT MOET DOOR ALLEN BESPROKEN WORDEN.”

“Zondagsvieringen, ook soms zonder priester”?

Dit was een thema dat aan bod kwam op zaterdag 21 april 2018.

Een prachtige locatie, een stralende zon en een bewogen publiek maakte van deze dag een “dag van vertrouwen en hoop”.

Met een denkteam hebben wij de voorafgaande enquête verwerkt en daarmee weer vragen gesteld voor de gesprekken op de dag zelf. Het leverde heel veel waardevol materiaal waar wij de volgende twee jaren onze handen mee vol hebben. Een neerslag vind je in de volgende bladzijden.

Wat als ... wij, samen met de Geest, Marcel en de voorgangers onze creativiteit bundelen en verder vorm geven aan “Filosofenfontein morgen”?

Nu het Dominicaner huis in de stellingen staat en er een nieuw dak komt op de kapel, kunnen wij verder bouwen aan het “Huis dat een levend lichaam wordt als wij er binnengaan om recht voor God te staan”.

Het denkteam

Verlag denkdag 21 april 2018

Denkdagteam: Anne-Lieze, Annette, Ides, Jacqueline (secretaris), Lisette en Rika

2 jaar na de eerste Filosofenfontein (FF) denkdag, gaat de tweede denkdag door. Deze keer is dit bij de zusters Augustinessen in Het Schrijn in Herent. Wij mogen daar de zaal en de refter gebruiken. Omdat het weer ons zeer gunstig gezind is, kunnen we ook het terras en het park gebruiken. Dit is een pluspunt voor de beleving van deze dag.

Het **thema** van deze denkdag is “**Vieringen zonder priester**”. Om deze denkdag voor te bereiden werd er in de kapelgemeenschap een enquête gehouden met vragen voor de kapelgangers en met vragen voor de voorgangers.

Op deze dag zijn er 32 deelnemers, gelijk verdeeld over mannen en vrouwen.

Programma

09:30 – 10:00: Ontvangst met koffie en thee op het terras

10:00 – 10:10

- Verwelkoming en praktische tips: *Anne-Lieze*
- Overzicht van de dag: *Lisette*
- Openingslied nr. 546 “Zomaar een dak boven wat hoofden”: *allen*
- Openingsgedicht, “Het grotere” een gedicht geschreven door Kris voor Kerk en Welzijn over kerk zijn en ambivalentie: *Kris Gelaude*

10:10 – 10:20: Verslag en resultaten van vorige denkdag: *Lut Saelens*

10:20 – 10:30: Beschouwingen: *Marcel*

10:30 – 11:15:

- Presentatie antwoorden op de enquête: Annette, Rika, Anne-Lieze, Ides, Lisette
- Voorstelling thema’s voor verdere bespreking: Ides
- Samenstelling van 4 discussiegroepen

11:15 – 12:15: Bespreking in 4 groepen (verspreid over zaal, terras, park)

12:15 – 12:30: Verzamelen voor de lunch

12:30 – 13:45: Lunch in de refter en vrije wandeling in het park

13:45 – 14:15: Verslaggeving van de 4 groepen door de rapporteurs:

Ria, Vik, Jan, Ides

14:15 – 15:30:

- Voorstelling van de 2 mensen van Effata: Jef Schoenaerts

- Voorstelling project Effata: Anja T'Kindt en Odette Soens
15:30 – 17:00
- Verzamelen in het park voor het afsluitritueel
- Afsluitritueel Verbondenheid, onder een prachtige beukenboom: Anne-Lieze, Annette, Rika, Remi
- Napraten bij een drankje op het terras

Lisette is de moderator van de dag en zorgt ervoor dat alles volgens schema verloopt.

Bespreking van de belangrijkste onderdelen

Anne-Lieze vertelt ons iets meer over de zeer gastvrije zusters Augustinessen. Ze zegt ook dat er een afsluitritueel over verbondenheid buiten zal doorgaan en dat er kaarten voorzien zijn waarop wij allen onze naam kunnen schrijven om deze achteraf aan de mensen, die niet meer naar de vieringen in FF kunnen komen, te bezorgen. Hiermee drukken wij onze verbondenheid met hen uit.

Lut geeft een mooie, bondige terugblik op de eerste FF denkdag in 2016. Zij geeft ook een opsomming van de reeds gerealiseerde resultaten als gevolg van die denkdag. Het is al een hele lijst. Zij moedigt ons aan om ook deze dag goed te benutten. Een uitgebreid verslag hierover kan men terugvinden in **deel 1**.

Marcel mag dan zijn visie meedelen over het thema van de dag. Dit kan men terugvinden in **deel 2**.

Daarna volgen de resultaten van de enquête. De vragen voor deze enquête werden opgesteld door de werkgroep liturgie. Er waren 5 vragen voor alle kapelgangers en dan nog eens 3 vragen alleen voor de voorgangers. Het denkdagteam heeft de antwoorden allemaal verzameld en verwerkt per vraag. Op de vragen voor de kapelgangers werden er 29 reacties ontvangen en voor de vragen voor de voorgangers kwamen er 9 reacties.

De teamleden stellen in grote lijnen en per vraag het resultaat hiervan voor.

Een weergave van deze uitgebreide voorstelling kan men terugvinden in **deel 3**.

Het denkdagteam heeft uit de resultaten van deze enquête een aantal thema's geselecteerd. Deze thema's worden weergegeven in 4 uitgebreide vragen. De bedoeling is dat elk thema (elke vraag) door een gespreksgroep besproken wordt.

Ides stelt deze vragen voor en legt uit hoe de gespreksgroepen willekeurig zullen gevormd worden. Hiervoor werden de vragen gekopieerd voor alle deelnemers. Op de kopies werd telkens één van de vragen als prioritair aangeduid. De kopies worden willekeurig uitgedeeld. De gespreksgroepen worden vervolgens gevormd per prioritaire vraag op het papier. Elke gespreksgroep zal een voorzitter en een rapporteur aanduiden. De bedoeling is dat elke gespreksgroep prioritair start met hun prioritaire vraag, en de andere vragen kan behandelen indien er nog tijd beschikbaar is. De vragen kan men terugvinden in **deel 4**.

Voor de lunch bieden de zusters ons soep, koffie en thee aan. De rest hebben we zelf meegebracht. Na de lunch kunnen de mensen een wandeling in het park doen, terwijl er door een paar personen afgewassen wordt.

In de namiddag (enkele mensen hebben ons verlaten wegens andere verplichtingen) komt dan de rapportering van de gesprekken aan bod. De rapporteurs brengen ieder op hun beurt verslag uit van de discussie in hun groep. Een uitgebreide weergave van deze verslagen kan men eveneens vinden in **deel 4**.

Nadien worden de 2 vertegenwoordigers van de Effata beweging van de Clemens poort in Gent voorgesteld door Jef Schoenaerts en krijgen zij de kans om zichzelf en hun Effata beweging en werking voor te stellen. Deze 2 personen (Anja T'Kindt en Odette Soens) waren reeds aanwezig vanaf het begin van de dag en hebben ook meegedaan aan de gespreksgroepen.

Een kort verslag van hun voorstelling kan men vinden in **deel 5**.

Nu wordt de denkdag afgesloten met een ritueel met als thema "Verbondenheid". Hiervoor verzamelen alle deelnemers zich buiten in het park in een kring onder een prachtige beukenboom. Ook zuster Harlindis, overste van de zusters, komt in de kring staan. Anne-Lieze bedankt haar en haar medezusters voor de gastvrijheid en vriendelijkheid waarmee ze ons ontvangen hebben en overhandigt haar een boek van Marcel. Nadien geeft Anne-Lieze meer uitleg over het ritueel.

Men start met het zingen van het lied nr. 568 "Wij zoeken U" onder begeleiding van Remi. Hierna zingt Marcel het mooie zegenende lied "Laat Uw aangezicht over ons lichten".

Nadien begint Annette met het nemen van een lint uit de schaal die in de kring staat en verwoordt hierbij met wie ze verbonden wil zijn. Daarna neemt Anne-Lieze een lint en terwijl ze dit vastknoopt aan het vorige lint, zegt zij ook waarin zij verbondenheid ziet. Het is de bedoeling dat iedereen uit de kring, in willekeurige volgorde, een lint neemt en dit vastknoopt aan het vorige lint. Op die manier maakt men een verbinding met de andere en wordt er een lang, aaneengeknoopt lint gevormd dat de verbondenheid symboliseert. Men kan daarbij zijn eigen idee van verbondenheid verwoorden. Op die manier wordt er opnieuw een kring gevormd, die op het einde bewust wordt open gehouden. Nadien wordt gezamenlijk het Onze Vader gezongen en hiermee eindigt dan het ritueel.

Daarna wordt er nog een drankje en hapje aangeboden op het terras waar men nog kan napraten vooraleer men huiswaarts keert. De zusters bieden ons zelfs nog een stukje taart en brood aan.

Deel 1: Denkdag 2016: Terugblik en resultaten

Door Lut Saelens

Op de denkdag van 30 april 2016 waren 22 mensen aanwezig. 27 mensen hadden een enquête, die vooraf werd voorgelegd, beantwoord. Vanuit de antwoorden op de enquête werden 12 thema's geïdentificeerd. Een aantal van die thema's werden op basis van individuele keuzes in groepjes besproken die dan achteraf naar de ganse groep rapporteerden.

Na de denkdag gebeurde een evaluatie- / opvolgingsvergadering door de mensen die betrokken waren bij de organisatie van de denkdag, door Marcel en door de verantwoordelijken van de kern- en liturgiegroep. Een aantal krachtlijnen werden geïdentificeerd plus voorstellen tot actie. We willen hier vooral focussen op de resultaten.

Visie en Dominicaanse inspiratie

Het functioneren van de gemeenschap vanuit onze *FF visie* wordt op een informele manier vanuit de kerngroep bewaakt.

Vooraf op vlak van *Dominicaanse inspiratie* zijn een aantal initiatieven genomen:

Marcel heeft in een van de avondprogrammasessies een toelichting gegeven over de Dominicaanse identiteit.

Intussen is er ook een vormingsprogramma voor leken gestart vanuit de Dominicanen. Jef Schoenaerts en Jan Degraeuwe hebben het volledig programma gevolgd.

Er zijn ook contacten geweest met de Dominicaanse gemeenschap van Louvain la Neuve en die van Luik.

Verder gaat de Dominicaan Emilio Platti vaker voor in de vieringen.

Er is recent ook het programma Resurrexit gestart op de website van de Dominicanen: elke dag op weg van Pasen naar Pinksteren, een filmpje met een kleine meditatie.

Gastvrijheid en zorg voor de zieken

Er ligt een welkomstbrochure achteraan in de kapel.

Het blijft moeilijk om zowel verwelcoming als ziekenzorg op een meer structurele manier aan te pakken. Marcel neemt voor het grootste deel de verwelcoming van nieuwkomers op zich. Hoewel we ervan uitgaan dat gastvrijheid en aandacht voor de zieken een opdracht zou moeten zijn voor alle kapelgangers kunnen we hier zeker nog verder in verbeteren.

Communicatie

Interne contacten

De nieuwsbrief die toen al gestart was wordt door iedereen erg geapprecieerd.

De website: de vieringen op de website zijn meer up to date het avondprogramma wordt er tijdig aangekondigd. Verdere evolutie is zeker mogelijk en wenselijk maar niet erg haalbaar omwille van beperkte mankracht en middelen.

Er wordt 2 keer per jaar een kerkberaad georganiseerd.

Externe contacten

Avondprogramma wordt druk bijgewoond door externe mensen. Groeiend succes!

De liedboeken van Kris Gelaude en Arnout Malfliet zijn wijd verspreid over het Vlaamse land.

Er zijn ook contacten FF- Bezield Verband.

Verder zijn er contacten geweest met De Brug van Lier en Onze Lieve Vrouw aan de Dijle.

Het FF koor heeft reeds een aantal keren in de gevangenis gaan zingen en ook in Sint Kamillus Bierbeek.

Vieringen / verdieping / vorming voorgangers

Er werden rond het thema de 10 geboden 4 vieringen uitgewerkt in onderling overleg met de voorgangers.

Voor een beperkt aantal vieringen werd met verschillende voorgangers samengewerkt.

Bij een aantal vergaderingen van de liturgiegroep die over een bepaald thema gaan worden voorgangers mee uitgenodigd.

Voorstel voor een soort gezamenlijk getijdengebed is uitgemond in een groepje "Ritmeren" dat regelmatig samenkomt om te mediteren en elkaar te inspireren tot meditatie.

Er zijn twee leerhuisgroepen, waarvan één reeds 3 jaar geleden is gestart.

Toekomst FF

De laatste jaren zijn er regelmatig vieringen geweest door voorgangers in afwezigheid van Marcel.

Dit thema komt vandaag aan bod.

Interreligieuze dialoog

- Sessies over de Islam / Gülenbeweging
- Komende sessie georganiseerd door De Buren.

Alles samen toch veel positiefs gerealiseerd, rekening houdend met de beperkte mankracht en middelen. Dit kan ons zeker aanzetten om vandaag verder samen te werken aan de toekomst van FF.

Deel 2: Beschouwingen ivm de denkdag 2018

Door Marcel Braekers

Men heeft mij gevraagd om bij het begin van deze dag enkele bedenkingen te formuleren. Ik vermoed, omdat het thema een beetje vreemd en ongemakkelijk voelt. Net alsof ik al dood zou zijn of dementerend, of, erger nog, kwiek en gezond maar als een oude knar absoluut de touwtjes in handen houdend.

Ik heb lange tijd met de gedachte gespeeld om vandaag niet te komen met de bedoeling om niet op de discussie te wegen en zo alle ruimte te laten aan de vrije fantasie. Maar toen dacht ik terug aan wat Freud in *Totem und Tabu* schreef: nooit was de vader machtiger dan toen hij was gedood. Symbolisch gezegd: een afwezige vader, een vaag gezag dat op de achtergrond blijft en nooit wordt benoemd is meer beklemmend en machtiger dan een dominant gezag. Dat wist Kafka ook al toen hij zijn mooie novelle 'Het slot' schreef. Nu zou ik hier liefst zonder gezag zitten, maar dat is gezien onze lange geschiedenis niet mogelijk.

Dus, sta ik hier toch maar met de aansporing: "durf te denken en durf creatief te zijn." En ik voeg er al meteen een vervelende bedenking aan toe: durf creatief te zijn want alles wat ik tot hiertoe heb meegemaakt of heb gelezen van vieringen zonder priester zijn copieën van een eucharistie. Durf dus los te komen van een vertrouwd patroon en zoek naar een aanzet voor iets helemaal nieuw.

Jullie zullen dan in twee opzichten creatief moeten zijn: naar binnen en naar buiten.

Naar binnen of inhoudelijk moeten jullie gaan fantaseren zodat een samenkomst wordt uitgewerkt die krachtig is, gedragen door symbolen en rituelen die het individu optillen en overstijgen en gemeenschap stichtend zijn. Symbolen die het heilige aanwezig brengen.

En jullie moeten creatief naar buiten zijn zodat de anderen, de niet-deelnemers aan deze dag, zich aangesproken voelen en in beweging komen.

Dat is een groot en uitdagend werk dat niet in één dag moet gerealiseerd worden en waarbij veel overleg en zoeken nodig is.

Tegelijk heb ik daarbij een diep vertrouwen dat dit kan slagen, omdat ik dagelijks ervaar hoe deze gemeenschap gedragen en geïnspireerd is door de heilige Geest. Heel de lange weg die deze gemeenschap heeft afgelegd is daarvan een getuigenis. Zonder die tastbare tussenkomst van

de Geest was ons project al lang verzand. Het doet me denken aan wat Gamaliël in het Sanhedrin zei tegen de Joodse leiders: “Indien het mensenwerk is wat ze nastreven zal het op niets uitlopen, maar als het Gods werk is, zult u niets tegen hen kunnen uitrichten” (Handelingen 5,38-39).

Mijn verwijzing naar de heilige Geest is niet bedoeld om snel nog een religieus sausje over deze dag te gieten, maar Hij moet ons diepste referentiepunt zijn bij ons overleg. We werken immers aan iets dat vorm geeft aan onze identiteit, maar zijn tegelijk verbonden met de wereldkerk, zo hoop ik. Die twee moeten we samen houden: de eigenheid, het unieke en lokale en de anderen, de kerk en de wereld. Die twee polen kan je maar samen houden als er een Derde is: de waaiende en inspirerende Geest. Ik hoop dat we bij ons nadenken en overleggen voortdurend proberen het contact met Hem te bewaren, want door naar Hem te luisteren, luister je tegelijk naar elkaar.

Deel 3: Resultaten van de enquête over “Vieringen zonder priester”

Vragenlijst voor de kapelgangers

Hiervoor hebben we 29 antwoorden ontvangen

1. Hoe beleef je vieringen zonder priester in Filosofenfontein?

Wat maakt voor jou het verschil als er wél een priester aanwezig is?

(deze vraag werd verwerkt door Annette)

Bedenkingen vooraf:

- Iemand zegt: Dit is een achterhaalde problematiek. Vieringen zonder priester gebeuren elders sinds 30 tot 40 jaar. De meeste vragen zijn dan ook niet relevant.
- In de antwoorden wordt er te weinig verschil gemaakt tussen een voorganger van de “woorddienst” en een voorganger van “woord- en tafeldienst”
- Er is een groot verschil tussen vieringen “zonder priester” en “vieringen zonder Marcel.” Zonder priester is voor veel ondervraagden geen groot probleem, maar zonder Marcel ziet men het minder zitten.

Marcel wordt geprezen als mens, als priester, als voorganger, als verkondiger, als begeleider enz. Hij hoort hier, hij heeft FF gemaakt tot wat het is.

Marcel is ONVERVANGBAAR, ONOVERTREFBAAR, hij is GEWELDIG!!!

Vieringen zonder priester

De vieringen **zonder priester** worden meestal goed onthaald.

Zonder priester is er een appél tot grotere verantwoordelijkheid voor ons allemaal. Zie de teksten van het tweede Vaticaans concilie over de kerk als het priesterlijk, koninklijk, profetisch volk van God.

Laat ons niet rond de pot draaien. We leven in een gesecculariseerde wereld. Vieringen zonder priester worden een feit. In zoveel parochies is de priester eerder een hindernis. Wij zijn een verwende gemeenschap.

Als Marcel afwezig is, delegeert hij iemand. Wie dan voorgaat, doet het in naam van Marcel. In FF kan je dus niet echt spreken van vieringen 'zonder' priester. Er is een band tussen de priester en de voorganger én de gemeenschap. Er is continuïteit, want de voorgangers zijn door Marcel gevormd en begeleid en er is documentatie ter beschikking. Men opteert niet voor een priester vervanger.

De **voorgangers** worden geprezen voor hun inzet, voor hun durf, voor hun spirituele kracht.

Zij dragen de viering door woord, liedkeuze en gebaren.

Reeds een hele tijd spreken we samen de 'instellingswoorden' uit. Hierdoor beleven we de instellingswoorden niet meer als de exclusieve taak van de priester.

Men heeft geen moeite met voorgangers die de viering volledig voorgaan met inbegrip van de tafeldienst. Essentieel is dat de gemeenschap betrokken is én intreedt én de instellings-woorden samen worden uitgesproken.

De lekenvoorgangers kunnen gemakkelijk de oorspronkelijke Joodse traditie benaderen, maar men voelt zich nog niet vrij genoeg om de broodritus volledig uit te voeren. Dikwijls leidt dit tot een surrogaat van het ritueel van de Roomse kerk.

Toch is er te weinig eigen creativiteit, waarschijnlijk omdat er te veel schroom is of omdat er te weinig modellen zijn. De voorganger moet boeien, dat boeien heeft te maken met wat ons overstijgt, met geraakt worden, met onze kern vinden....

Men stelt hoge eisen aan de voorganger, op het gebied van lidmaatschap van de RK, van het persoonlijk geloof en van de capaciteit om voor te gaan.

Dit wordt best een thema voor de voorgangers zelf en voor de groep liturgie.

Wat is het verschil als er een priester aanwezig is?

Kort gezegd: zijn wijding, zijn vorming, zijn spiritualiteit, zijn levenskeuze, zijn geloof, zijn charisma geven hem autoriteit, meerwaarde. Tussen haakjes: Marcel incarneert dat allemaal.

Een priester inspireert, hij bezielt, hij verhoogt het sacrale karakter van een viering, en hij coacht de gemeenschap. Zijn taak is dus ruimer dan voorganger zijn.

Een priester is een bijbelexpert, hij kan teksten situeren, actualiseren en tot boodschap maken voor de mensen van vandaag. Hij waakt erover dat de geest van Jezus centraal blijft.

Een priester is een priester zoals een arts een arts, een verpleegster een verpleegster is. Niet iedereen heeft het nodige charisma en dat is héél wezenlijk.

Gewijd zijn is aangesteld zijn vanuit de gelovige gemeenschap, bevestigd worden door een officieel mandaat.

Er zijn formules denkbaar waarbij lekenvoorgangers hetzelfde mandaat, wijding, meekrijgen

Volgende onderwerpen zijn voor meerdere personen problematisch.

Men worstelt ermee. Deze onderwerpen gaan over:

- Het priesterschap als sacrament, de wijding,
- De consecratie, de instellingswoorden,
- Gewijde hosties, gewoon brood enz.

Het zijn dan ook mogelijke onderwerpen voor groepsgesprekken.

2. Wat is voor jou essentieel om een viering zonder priester ook een (volwaardige) viering te noemen? (Je mag het zowel inhoudelijk als vormelijk bekijken.)

(deze vraag werd verwerkt door Rika)

De antwoorden hierop kunnen gerangschikt worden onder drie hoofdingen:

De viering

Een volwaardige viering moet naar vorm herkenbaar zijn als “zondagsviering”, met een woorddienst en een tafeldienst als essentiële elementen. Toch één uitzondering, waarbij gesteld wordt dat indien er geen priester beschikbaar is, er beter overgegaan wordt naar een viering zonder consecratie en zonder communie.

De woorddienst bevat liefst minstens een tekst uit de bijbel, en ernaast andere teksten, naargelang de voorkeur van de voorganger

De tafeldienst kan eventueel zonder instellingswoorden, maar dan toch met een aanwezig stellen van Jezus en met breken van het brood inhoudelijk zijn de sacrale sfeer, het rituele karakter, het verwijzen naar het mysterie van het leven, de verbondenheid, het delen in wat ons overstijgt, wezenlijk.

Muziek die bijdraagt tot die sacrale sfeer, prachtig koor en samenzang, mooie taal, stiltemomenten, aansprekende gebeden,...dat wordt door allen geapprecieerd en heel belangrijk geacht.

De voorganger

Hiervan wordt verwacht dat hij / zij die ingrediënten van een echte zondagsviering werkzaam kan maken en de figuur van Jezus aanwezig stellen. Dat hij / zij genoeg onderlegd is en geïnspireerd om het sacrale van onze eigen traditie te respecteren, om een duiding te geven aan de teksten zodat ze ons raken. En dat hij / zij afstemming maakt met de wereldkerk, zodat onze liturgie herkenbaar blijft.

De voorganger moet liefst een mandaat hebben van de gemeenschap, en dat dient kenbaar gemaakt te worden.

Door de band tussen priester, voorgangers en de gemeenschap, kan men stellen dat de rol als priester niet exclusief is; de priester delegeert dan zijn rol aan de lekenvoorganger.

Belangrijk bij dit alles wordt gesteld dat de voorgangers op regelmatige basis met elkaar overleg plegen.

De gelovigen

Over het algemeen zijn de verwachtingen tegenover een lekenvoorganger of een priester dezelfde: onderlegd zijn en bezielde zijn. In de beleving van zowat alle respondenten heeft Marcel als "gewijde" "persoonlijkheid" een niet ter discussie staande meerwaarde. Als hij er niet is, ervaren velen dit als iets wat ontbreekt.

Als er leken voorgaan is er minder participatie indien te veel geëxperimenteerd wordt met vormen die men niet gewend is.

De viering mag echt een viering zijn, lichtheid en vrolijkheid mogen meer aan bod komen.

Bijkomende bedenkingen:

- Als er geen priester voorgaat, zal de vorm van het tafelgebed dan “oorspronkelijk bijbels” zijn, of “traditioneel katholiek”?
- Het belang van de werkgroep liturgie wordt benadrukt, om aan het geheel van de voorgangers een richting en consensus te geven.
- Het valt op dat iedereen erg lovend spreekt over de inspanningen die nu al gedaan worden door voorgangers / niet priesters.

3. Als er geen priester is, wordt er door leken voorgaan. Zie je manieren om ook een inbreng te hebben tijdens de vieringen, naast de voorganger?

(deze vraag werd verwerkt door Rika)

Praktisch

Vaststelling: er gebeurt al wel inbreng door kapelgangers, maar er kan nog meer.

Kapelgangers kunnen aangesproken worden om een aantal taken te vervullen, zoals kaarsjes klaar zetten en aansteken voor de offergang, patenen uitdelen en terug in ontvangst nemen bij de communie, ...

Er kan ook afgesproken worden wie de mensen onthaalt en welkom heet bij aanvang van de viering en bij het naar buiten gaan achteraf (aanspreken van nieuwkomers,...)

Meer inhoudelijk

De tendens gaat naar voorkeur voor een voorganger (al of niet priester) samen met een medevoorganger, zodat je met twee achter het altaar kan staan. Die spreken dan vooraf goed met elkaar af wie wat doet.

Om meer interactie te hebben dan alleen maar bij de vredeswens wordt voorgesteld om een moment in te lassen, na de homilie of na de communie, waar wie wil, kan delen in pijn en vreugde, lief en leed. (voorbeden)

Kan er bij de homilie in dialoog gegaan worden over de (evangelie)tekst met de kapelgemeenschap?

(naar analogie met protestantse vieringen of met contemplatieve dialoog)

Meer individueel

Er zijn mensen die wel eens een tekst / gedicht willen voorbrengen bij het slot van de viering, met een duiding.

Naar ieders talent: inspringen als koorleider of organist niet beschikbaar zijn; afwassen achteraf,...

Meer betrekken van alle kapelgangers buiten de zondagse bijeenkomst

Deelnemen aan conferenties, werkgroepen, ... buiten de vieringen wordt door velen ook belangrijk gevonden om de cohesie van de kapelgemeenschap te versterken.

De zondagse viering heeft ook een engagementstoezegging als een wezenlijk onderdeel. Dat komt niet genoeg aan bod

Opmerkingen

Wie voorleest, moet zorgen dat hij / zij duidelijk verstaanbaar spreekt. Sommige mensen hebben bij deze vraag wat drempelvrees omdat ze nog nieuw zijn of niet zo dikwijls naar de vieringen komen.

4. Wat te doen als er op zondag geen voorganger gevonden wordt? (Zo'n situatie dreigt zich al enkele keren voor te doen...)?

(deze vraag werd verwerkt door Anne-Lieze)

Zeker geen zondag overslaan.

Hieronder volgen een aantal voorstellen:

- Een apart groepje maakt een draaiboek. Dit kan voorbereid worden door niet-voorgangers die eventueel geholpen worden door een ancien of vroegere voorganger.
- Een gebedsviering met momenten van stilte, meditatie, lezingen, muziek en zang.
- Liever niets verrassend, maar de rust van een gewone viering, waar een preek vervangen wordt door een tekst van Eckart ivm het evangelie van de dag.
- Een getuigenis.
- Een gespreksronde.
- In de vorige viering wordt dan onopvallend door een vertegenwoordiger van de liturgische werkgroep één hostie weer in het mandje gelegd zodat er ééntje te weinig is bij de uitreiking van de communie. Wie geen hostie heeft gekregen, doet de viering!

5. Heb je nog suggesties of items waarvan jij vindt dat ze op de denkdag van 21 april best besproken worden?

(deze vraag werd verwerkt door Anne-Lieze)

Hieronder volgen de verschillende opgegeven suggesties:

- De relatie tussen de dinsdagavond activiteiten en de vieringen bespreken.
- Het is heel belangrijk dat de spiritualiteit van filosofenfontein bewaard wordt.
- Gemeenschap vormen doe je pas als zoveel mogelijke mensen in kleine of grote dingen betrokken zijn. Misschien is het nuttig te polsen op welke manier we mensen kunnen activeren om een of andere taak op te nemen, ook buiten de vieringen. Belangrijk is ook om de jongeren hierbij te betrekken.
- Zou het niet wenselijk zijn duidelijkheid te brengen in de beslissingsstructuur van de kapelgemeenschap? Wie neemt uiteindelijk de beslissing om nieuwe rituelen en thema's zoals 'schuldbelijdenis' in de eredienst te brengen?
- Het is heel belangrijk om te blijven nadenken en van gedachte te wisselen over de betekenis van een (systematische) 'schuldbelijdenis' in de viering en / of over een (jaarlijkse?) boeteviering.
- Ook de communie onder de twee gedaanten blijft bij enkelen de voorkeur wegdragen, eerder dan ons te beperken tot het delen van het brood.
- Kunnen wij eens denken over een oecumenische viering?
- Er is veel appreciatie voor de lekeninzet die er in FF is. Men verwacht wel een aantal verschillende opinies over de inbreng van de leken in FF. Maar, we hopen dat deze verschillende opinies niet leiden tot verdeeldheid of ontmoediging.
- Een maandelijks receptie in de kapel is niet nodig.
- Is er geen verslag van de vergadering van bezielde verband van 3 december 2017 die over dit thema ging? Daarin staan misschien tips voor ons?
- Ik apprecieer geweldig wat iedereen doet voor deze gemeenschap. Met veel dank.

Vragenlijst voor de voorgangers

Hiervoor hebben we 9 antwoorden ontvangen

1. Ben je een voorganger die ervaring heeft in vieringen zonder priester?

Hoe heb je dat voorgaan beleefd?

Zou je het anders doen een volgende keer? Hoe?....

(deze vraag werd verwerkt door Ides)

Acht lekenvoorgangers vulden deze vragenlijst in. Hun ervaring met vieringen zonder priester-voorganger zijn zeer uiteenlopend: van 'éénmaal, lang geleden' tot 'regelmatig, niet alleen in FF en niet alleen eucharistievieringen'.

Alle voorgangers zijn het er expliciet of impliciet over eens dat de zondagsviering zonder priester in essentie een misviering moet blijven, inclusief tafelgebed en communie.

Opvallend: de meesten focussen enkel op het tafelgebed. Het samen lezen van het tafelgebed blijkt een ruggensteun te zijn: het sacrament (=consecratie?) wordt voltrokken door de gemeenschap en de voorganger voelt zich minder in een bijzondere rol geduwd. Impliciet betekent dit dat men zich wel thuis voelt als voorganger maar zich onwennig voelt bij de kerkelijke regels ivm het sacrament als dusdanig.

Eén voorganger wijst ook (terecht) op de verantwoordelijkheid van de leken-voorganger voor de woorddienst: hij vermeldt echter dat de voorganger kan anticiperen op de afwezigheid van Marcel en voldoende tijdig feedback kan vragen. Dit impliceert dan weer dat we blijven rekenen op Marcel als 'pastor' van de gemeenschap.

Het voorgaan in vieringen zonder priester is een leerproces / zoektocht. Voorgangers met minimale ervaring voelen nog wat schroom en vragen expliciet een 'mandaat' en ad hoc vorming / coaching.

Meer ervaren voorgangers experimenteren met nieuwe symbolen / gebeden / rituelen: bv. in duo voorgaan, brood breken i.p.v. hosties, alternatieve tafelgebeden, koppeling tussen delen van brood en delen van lief

en leed... Kris ziet vooral een grotere verantwoordelijkheid van de voorganger in het 'verbinden', in een dubbele betekenis: (a) verbinden van woorddienst, zang en tafelgebed tot één samenhangend geheel, en (b) verbinding maken in gebed tussen de voorganger en alle kapelgangers.

Enkele andere vragen / knelpunten:

- Hoe voelen priesters in de kapel zich bij vieringen waar een leek voorgaat?
- De rol van de voorganger bij de instellingswoorden hangt samen met de betekenis die men aan de instellingswoorden geeft: de katholieke traditie verwijst naar 'consecratie' / 'transsubstantiatie'... een soort sacraal gebeuren waar leken onbevoegd voor zijn ⇔ de meer hedendaagse interpretatie van herinnering van het oergebaar van Jezus.
- Daarmee samenhangend: moeten hosties op voorhand geconsecreerd zijn? Kan de leken-voorganger ook wijn ronddelen?
- Quid met andere sacramenten?

2. Ben je een voorganger die geen ervaring heeft in vieringen zonder priester?

Zie je zo'n viering als een positieve uitdaging of als een moeilijkheid? Waarom?

Moeten er "randvoorwaarden" vervuld zijn eer je erop ingaat?

Zo ja, welke?

(deze vraag werd verwerkt door Lisette)

Er was slechts 1 antwoord:

- Voorgaan in een viering zonder priester is een uitdaging.
- Steun wordt verwacht.
- Een duidelijk mandaat van de werkgroep Liturgie, zowel voor het voorgaan als voor de grote lijnen over hoe er wordt voorgedaan in FF.

3. Wil je graag bijkomende vorming/informatie/lectuur? Welke steun heb je nodig?

(deze vraag werd verwerkt door Lisette)

Hiervoor waren er 8 antwoorden.

Een aantal kernwoorden vallen hierbij op:

- Vorming
- Engagement
- Steun en coaching
- Openheid

Alle respondenten stellen dat vorming gewenst is, verschillende vormen worden gesuggereerd:

- Zoeken naar vormende en inspirerende lectuur.
- Aanbod van vorming in de schoot van de werkgroep Liturgie in samenspraak met de voorgangers voor het geheel van de viering, niet enkel wat betreft de homilie, maar ook voor de tafeldienst enz..
- “Het Leerhuis” wordt best dicht bij de vieringen gehouden, evenals de thema’s die in de liturgische werkgroep worden aangekaart, zoals “omgaan met schuld”, “rituelen”. De teksten, documenten, boeken, .. die hierbij gebruikt worden, zijn zeer nuttig bij de voorbereidingen.
- Het volgen van een uitvoerige opleiding Liturgie kan een houvast en vertrouwen geven.

Enkele respondenten beklemtonen dat wie voorgaat, zich moet engageren om tijd en energie te investeren in deze taak en bijgevolg ook voor eventueel bijkomende vorming / onderlinge afstemming / lectuur... .

Een aantal respondenten merken op dat, alhoewel ze vorming zeer belangrijk vinden, tijdsgebrek vaak een probleem is.

Het blijkt ook erg belangrijk te zijn dat de vieringen vooraf besproken of overlopen kunnen worden met een coach, bv. een ervaringsdeskundige of een lid van de werkgroep liturgie, analoog zoals nu ook meestal gebeurt met Marcel.

Volgens één respondent gaat het om de essentie van een zondagsviering, waarvoor vooral een éénheid van geest nodig is. Diversiteit in

beleving tijdens zo'n viering mag geen aanleiding geven tot ergernis of ongemak. Een heel open gesprek moet kunnen over het verloop van de viering wanneer leken zonder priester voorgaan.

Deel 4: Resultaten van de gespreksgroepjes

Vraag 1: Ons geloof (of althans onze beleving ervan) evolueert, in verschillende snelheden en vaak op een impliciete, onuitgesproken manier. Hetzelfde geldt voor onze liturgie. Welke weg hebben we zelf (als individu / als gemeenschap) afgelegd? Heeft Filosofenfontein (FF) ons hierin geholpen of soms geschouwd? Evolueren wij te traag / te snel? En hoe verhouden wij ons tot de Vlaamse kerk en de wereldkerk?

*Groep 1: Anne-Lieze, Anja (Effata), Cecile, Jacqueline, Kris, Maggy en Ria.
Rapportering door Ria Verschueren*

Ivm de evolutie in ons geloof komen we tot de volgende vaststellingen. Iedereen is zwervend en zoekend in FF terecht gekomen: sommigen na een leven van regelmatige praktijk in klassieke parochies, anderen na een lange onderbreking. De algemene ervaring bij onze eerste kennismaking met FF was er één van thuiskomen en dit vooral omwille van de volgende punten:

- de verbondenheid in een warme gemeenschap
- de bevrijdende ervaring dat men er samen mee kan / mag denken en niet slaafs moet voldoen aan autoritaire, opgelegde vormen
- de manier van stiltes die ingelast worden, waardoor men bij zichzelf kan komen, bij zijn verlangen en op die manier ook tot meditatie en gebed
- de mooie, kunstzinnige wijze van muziek, zang, samenzang, teksten en rituele gebaren.

Enkele van de oudere generatie zijn zoekend en biddend in hun geloof gegroeid, maar de meesten van hen hebben de indruk dat er een last van de vroegere kerkervaring moest worden afgegooid, dat er afstand moest worden genomen van het oude, voor er plaats kon komen voor een authentiekere geloofservaring. De jongere generatie heeft zoiets helemaal niet ervaren.

De liturgie moet evangelisch blijven.

Zeer belangrijk voor de groep is het delen in verbondenheid en het geven aan elkaar van het brood. Of dit brood gewijd is of niet, is niet zo belangrijk als het zegenen van het brood en van elkaar. Hierbij wordt er specifiek verwezen naar het mooie lied 'Laat Uw aangezicht over ons lichten..' met vele gevatte en veelzeggende woorden dat door Marcel voor het Onze Vader gezongen wordt en ook naar zijn zegenend handgebaar bij de zegen.

Kan liturgisch aanvoelen aangeleerd worden? Er is een grote authenticiteit nodig, maar een aantal zaken kunnen ook aangeleerd worden. Het is afhankelijk van het bezitten van charisma's en het aanvoelen van de mensen.

Geloven in wezen is wankel en onzeker en dit moet ook kunnen.

De verbondenheid met de Vlaamse kerk en het bisdom wordt door de meerderheid als moeilijker ervaren dan met de wereldkerk. Misschien komt dit wel omdat we de Vlaamse kerk beter kennen en de wereldkerk verder verwijderd is? Wij in FF hebben ook een zekere vrijheid omdat we niet afhankelijk zijn van het bisdom.

De snelheid van de evolutie is voor ons niet zo belangrijk, wel dat de evolutie mogelijk is en de creativiteit gestimuleerd wordt.

Niemand van onze groep is geschoffeerd door FF.

Vraag 2: “Een volwaardige viering moet herkenbaar zijn als ‘zondagsviering’, met een woorddienst en een tafeldienst als essentiële onderdelen”. (Hoe) kan een niet gewijde voorganger Jezus aanwezig stellen in de tafeldienst; en in welke vorm? Welke rol speelt hij / zij bij de instellingswoorden? Verandert het uitspreken van de instellingswoorden door een niet gewijde voorganger en / of de gemeenschap, zonder priester, iets wezenlijks aan de tafeldienst?

Groep 2: Annette, Frank, Fons G, Leopold, Lut, Marie-Jeanne, Odette (Effata) en Vik

Rapportering door Vik Doyen

Onze groep stelt de vraag: wat vieren we in feite op zondag?

Een vraag die onbeantwoord bleef.

Verschillende deelnemers vermelden dat zij behoefte hebben aan een herkenbaar ritueel met een zekere continuïteit. Is dat in tegenspraak met de oproep van Marcel tot 'experimenteren'? In een bezinning van Resurrexit werd de term 'vrijmoedig' gebruikt als karakteristiek voor de geloofshouding van de vroege christenen. Dat lijkt ons een gepaste sleutelterm voor onze houding tegenover de zondagsviering.

- Onze generatie komt nog uit een traditie van regels en voorschriften: daardoor aarzelen wij om te doen wat de essentie is. De essentie van een zondagsbijeenkomst is danken en engagement: ons leven delen zoals Jezus.
- In de Bijbel vinden we bij drie evangelisten (Mt. 26, 26-27; Mc. 14, 22-24 en Lc. 22, 17-20) iets terug over de instellingswoorden bij het Laatste Avondmaal, maar niet bij Johannes. In het oorspronkelijk joodse ritueel, dat de kern vormde van het Laatste Avondmaal-ritueel, staat het brood symbool voor het God-geschonken leven, terwijl de beker met wijn (eigenlijk gaat het om de waardevolste drank waarover men op het moment kan beschikken) staat voor het waardevolste dat God ons daarbij meegaf, nl. de richtlijnen die de basis vormen van een 'goed' leven: de Tien Woorden. Eten en drinken vormen dan de uitdrukking van het engagement dat men op zich neemt: het leven doorgeven, helpen beschermen en ontwikkelen; de richtlijnen zo goed mogelijk naleven en aan de volgende generaties doorgeven. Die joodse betekenis van het ritueel tot uitdrukking brengen, is tevens een belangrijke manier om Jezus in de tafeldienst aanwezig te stellen.
- De voorganger moet in de eerste plaats iemand zijn die een getuigenis brengt. Vorming is belangrijk maar niet essentieel. De voorganger moet inspireren en hij / zij moet voldoende voedingsbodem hebben. Belangrijk is het onderscheid tussen enerzijds de woorddienst en anderzijds de tafeldienst. Het is nuttig om de Bijbelse tekst van de woorddienst in zijn historische context te plaatsen, maar vorming mag niet leiden tot een verstarring van het denken. Belangrijk

is dat de woorddienst inspirerend is. Het zou zinvol zijn om ook het inspirerend karakter te actualiseren met voorbeelden / teksten van andere meer recente leidende figuren. In wat wij weten over het leven van Jezus mag men een onderscheid maken tussen zijn houding tegenover de richtlijnen (de Tien Woorden) en de joodse wetten. Hij handelde naar de richtlijnen, en waagde het openlijk de wetten te negeren. Mogen we Jezus werk verder zetten en blijven zoeken naar de essentie van het geloven tegenover allerlei vormen / overblijfselen van bijgeloof?

- Op FF proberen we met de zondagsviering de geest van het laatste avondmaal te beleven. We spreken over 'tafel dienst' en 'instellingswoorden', niet over 'consecratie'. Consecratie is eng verbonden met de sacrale functie van het officiële priesterschap. In een viering zonder-priester moet de voorganger zeker niet de rol van de priester imiteren. Maar er kan wel brood worden gebroken, eventueel echt brood in plaats van hosties. Het is ook passend dat men het brood en de wijn niet naar boven aanbiedt (alsof God ergens boven heerst) maar aan de gelovigen, dus horizontaal. De vertegenwoordigster van Effata wijst op de moeilijke zoektocht na het overlijden van hun charismatische priester-voorganger bij de vormgeving van hun viering.
- Het is belangrijk dat de voorganger van de gemeenschap een mandaat krijgt om voor te gaan. (Zie ook het antwoord van gespreksgroep 3) Tot nu toe is het Marcel die iemand uitnodigt om voorganger te worden. Iemand mag zich ook zelf aanbieden. Misschien is het best dat zo een mandaat / opdracht tijdelijk is en daarna al of niet kan worden hernieuwd. Ook coachen is nodig. Tot nu toe gebeurt dat door Marcel en dat wordt zeer sterk gewaardeerd. De rol van zo een verbindende en richtinggevende figuur lijkt onmisbaar binnen de kapelgemeenschap. Zo een persoon moet door de gemeenschap worden gekozen en gemandateerd. In dat verband is het belangrijk om een duidelijk inzicht te bieden in de beslissingsstructuur van de kapelgemeenschap.

Nog enkele losse opmerkingen / suggesties:

- In verband met de woorddienst wordt gewezen op het belang van het samen beluisteren en beleven van de homilie als een geloofsgetuigenis binnen de rituele context van de zondagsviering. Dat is een totaal andere ervaring dan wanneer men die tekst thuis (na)leest.
- Het is zinvol dat de voorganger van de woorddienst gedurende het hele tafelgebed aan het altaar blijft. Ook als Marcel voorganger is, kan iemand van de gemeenschap mee aan het altaar staan. Symbolisch is het zinvol dat een man en een vrouw samen voorgaan.

Zie ook antwoord van groep 4

Vraag 3: “De voorganger moet een mandaat hebben van de gemeenschap”. Onder welke vorm kan een niet gewijde voorganger een mandaat krijgen? Wat zijn de voorwaarden? Is dat mandaat van tijdelijke aard? Voor hoelang? Is het wenselijk dat bij het begin van elke viering de mensen (al of niet gewijd) voorgesteld worden die de viering op zich genomen hebben en onder welke vorm kan dat gebeuren?

*Groep 3: Danielle, Jan DG, Jan DS, Jan H, Joos, Rik, Rika en Sabine
Rapportering door Jan Degraeuwe*

We hebben nagedacht over wat het betekent dat de voorganger een mandaat moet hebben van de gemeenschap. Het woord ‘mandaat’ leek ons nogal zwaar, maar alternatieven zoals ‘goedkeuring’ leken niet beter. We zagen het mandaat niet hiërarchisch (top-down), maar relationeel. Het mandaat is verkeer in twee richtingen tussen voorganger en gemeenschap.

Een voorganger wil iets meer doen voor de gemeenschap, (denk bijvoorbeeld ook aan wie begrafenissen begeleidt). We kunnen hier spreken van ‘roeping’. Dit leidt zeker niet tot een onbeperkte vrijheid; stramien en modellen moeten ergens gerespecteerd worden. Als leden van de gemeenschap niet akkoord gaan met de voorganger, is streng interpellieren zeker ongepast.

Om de wisselwerking voorganger-gemeenschap vorm te geven, kan gedacht worden aan het voordragen van nieuwe voorgangers, kan een oproep voor kandidaten gemaakt worden.

Het is belangrijk dat een voorganger zich goed voelt en blijft voelen in zijn engagement. Een voorganger heeft bij de voorbereiding van een viering steun nodig. Marcel zorgt hier nu voor. Die steun zou ook verbreed kunnen worden als sommige voorgangers Marcel hierbij zouden helpen. We dachten verder na over hoe we het uitspreken van waardering vorm kunnen geven. Voorgangers worden wel aangesproken tijdens de koffie na de vieringen. Kan er een vorm van feedback gevonden worden die minder occasioneel is? Op de teksten van de vieringen zouden we de naam van de voorganger kunnen zetten en toelichten dat feedback welkom is.

Bij een viering zonder priester zou het goed zijn om dit - zeker voor bezoekers - even toe te lichten.

We vroegen ons ook af hoe de gemeenschap de visie kan bewaken. De kerngroep en de liturgische werkgroep, uitgebreid met voorgangers, zijn hiervoor een forum. Een tijdig afgesproken jaarlijkse vergadering van alle voorgangers zou ook de focus op de visie kunnen versterken.

We dachten ook na over het liturgisch bevestigen van de voorgangers. De viering op Pinksteren zou hiervoor een goede gelegenheid zijn. Over vestimentaire kentekens zijn de meningen niet eensluidend.

Samenvattend vonden we de verscheidenheid een rijkdom die we moeten koesteren.

Zie ook antwoord van groep 4

Vraag 4: Het is wenselijk dat voorgangers bijkomende vorming krijgen (literatuur, leerhuis, specifieke opleidingen) en best voor alle aspecten van een viering. Tevens wordt coaching door ervaringsdeskundigen aanbevolen. Daarnaast is een open gesprek nodig tussen voorgangers over het verloop van de viering om de éénheid van geest te bewaken.

Dit alles vraagt een grote tijdinvestering van de voorgangers, die vaak ook nog professioneel zeer actief zijn. Heb je haalbare voorstellen om aan de vormingsnood te kunnen voldoen?

*Groep 4: Jacques, Marie-Josée, Ides, Fons VD, Jef S, Marcel, Lisette, Johan F
Rapportering door Ides Nicaise*

- Iemand verwoordt de 'algemene indruk' dat de meeste voorgangers hun vieringen wel grondig voorbereiden.
- De groep wil geen vorming als voorwaarde opleggen. Er is wel een voldoende waaier van mogelijkheden, van 'licht' naar 'intensief'.
- Behoeftte aan vorming botst met tijdgebrek, maar er zijn **'lichte' formules**:
  - Ad hoc lectuur vanwege Marcel (cfr. rek in living: bijbelcommentaren en gebedenboeken)
  - Voorganger kan evangelie bespreken in eigen gespreksgroep
  - Internet (maar ongelijke kwaliteit en strekkingen)
  - 'Worstelen met de teksten' is ook een goede vorming
  - Voorstel: een scenario opstellen voor vieringen door lekenvoorgangers; analoog ook een 'handleiding' met een set van vuistregels, zoals:
    - Prediking = mensen tot verwondering brengen / opletten voor 'ideologie'
    - Hoe een sfeer van gebed bevorderen? (bv door stiltemomenten in te bouwen)
    - Hoe zorg je voor verbinding met alle kapelgangers?
    - Vormt de viering één geheel? Niet enkel inhoudelijk goede commentaar bij de lezing(en), maar ook de opbouw met keuze van de liederen, stilte- en gebedsmomenten, betekenisvolle rituelen.
- Het Leerhuis is voor de deelnemers een goede ervaring, warm aanbevolen. Het biedt ook een kans om tot een (meer) verscheiden interpretatie van de bijbel te komen.

- **Vormingen** buitenhuis:

- preek-cursus van Dominicanen (voormiddag vorming over liturgie, exegese, dogmatiek... en namiddag cases van preken): cursus prediking én gebedsdienst
- In Johannes XXIII seminarie is er ook een aanbod
- Mechelen: opleiding van 2 jaar tot pastoraal werk – eventueel zelfs tot diaken
- Cursussen aan universiteit zijn ook een mogelijkheid.

- **Coaching**

Marcel besteedt hier veel tijd aan. Door een soort 'peterschap' met senior voorgangers (soort 'tandem-formule') kan de last gespreid worden. Je kan je tekst ook door een aantal medestanders laten lezen.

- Belang van **feedback** vanuit gemeenschap:

Theologisch gaan we zeker al over de schreef, maar belangrijk is ook dat bezoekers uit de gemeenschap zich kunnen uitdrukken en niet (te snel) afhaken. Positieve commentaren krijg je wel meteen na de viering; de negatieve bereiken in het 'beste geval' onrechtstreeks Marcel. Er zijn ook vaak verschillende interpretaties mogelijk van een bepaalde tekst, en die diversiteit is verrijkend.

Maar soms blijven mensen weg zonder hun kritische bedenkingen door te geven, en dat is jammer, want er kan ook uit geleerd worden. Hoe ook deze kritische commentaren doorgeven? Dit is moeilijk. Ook Marcel heeft soms moeite met het doorgeven van kritische commentaren. Hoe kan dit op een acceptabele manier doorgegeven worden? Nog moeilijker wordt het wanneer men systematisch bedenkingen heeft bij dezelfde voorganger. Dat is soms subjectief, maar soms ook terecht => toetsing met liturgische werkgroep is een mogelijkheid.

Moeten we geen manier zoeken om die **feedback te 'activeren'** en met de liturgische werkgroep te verwerken? Mogelijke instrumenten:

- Dialoog-moment onmiddellijk na homilie of na de viering? Dit riskeert ongelijk benut te worden, maar kan misschien in banen geleid worden (cfr. contemplatieve dialoog).

- Denkdagen en kerkberaden zijn zeker een middel, maar misschien moet dat meer continu?
- Een (anonieme) feedback-bus achteraan in de kapel?
- We kunnen ook het mailadres vermelden op de hand-outs die uitgereikt worden.

Bespreking van vraag 3 over ‘Mandaat’ door groep 4

- Sommige voorgangers zien hun mandaat liever als een (tijdelijke) opdracht, geen ‘wijding’ noch ‘vrijbrief’ – vooral vanuit een zelf-kritische houding, omdat zij zich bewust zijn van hun gebrek aan vorming.
- Het huidige systeem is grotendeels OK: men wordt aangesproken per ‘seizoen’, en dat geeft Marcel de vrijheid om voorgangers al dan niet aan te spreken voor een volgend seizoen. Dat wil echter niet zeggen dat men voorstander is van ‘contracten van korte duur’: lange termijn-engagementen geven meer zekerheid.
- Het is ook belangrijk dat het mandaat van de gemeenschap komt (cfr. de voorkeur voor eigen leken-voorgangers boven onbekende priesters). Hoe kan dat mandaat vanuit de gemeenschap ‘georganiseerd worden’? Via de werkgroep liturgie, op basis van feedback en evaluatie?

Bespreking van vraag 2 over ‘Alternatieve vieringen’ door groep 4

Er is een opmerkelijk contrast tussen het pleidooi van Marcel voor creativiteit inzake vieringen zonder priester en het sterke signaal vanuit de enquête over vaste formules van zondagsvieringen met tafelgebed en communie, ook als er geen priester is. Misschien is er hierover toch minder consensus dan we soms vermoeden. Het is belangrijk dat dit uitgepraat wordt.

Deel 5: Voorstelling van Effata

Anja T'Kindt en Odette Soens

EFFATA wil zeggen: mens ga open, leef ten volle uit.

Effata is een gemeenschap van christenen onderweg. Zij steunen op de volgende punten:

- vernieuwen
- vieren
- vriendschap
- vorming.

Zij hebben o.a. een nieuwsbrief, de Clemens actie, een leesclub, het Effata koor (op hoogdagen zingen zij ook in de gevangenis), gebedsmeditatie, catechese werking, jongerenwerking.

Anja is reeds 3 jaar bij Effata, Odette al 15 jaar en heeft bijgevolg ook veel evolutie meegemaakt. De bezielende geest van Effata, Guido (een gewijde voorganger) is 3 jaar geleden gestorven. Na zijn overlijden hebben zij de vieringen verder gezet, maar dit was wel met vallen en opstaan.

Getuigenis van Anja

Velen van hen hebben een ballast moeten afwerpen, Anja had dat niet meegemaakt, ze is daarom vrijer en misschien wel traditioneler dan de anderen.

De kerkgemeenschap is een plaats waar ze kan thuiskomen, waar ze tot een gebed kan komen tussen haar en God. Ze kan dit bijna overal, zelfs in een moslimland. Ze heeft in haar jeugd veel rondgezworven en uitgeprobeerd. Ze is werkzaam in de Ark (een cohousing-project met gehandicapte personen), eerst in Antwerpen en nu in Gent. Daar is ze spiritueel zoekend naar Effata gegaan. De eerste keer had ze onmiddellijk het gevoel: ja, het bestaat nog zoals in mijn Leuvense tijd. Het eerste jaar heeft ze zich op de achtergrond gehouden, ze had behoefte om gewoon thuis te komen, te consumeren. Wat zorgt er voor dit thuisgevoel? Dat is de gemeenschap: ze voelen mee met elkaar, zijn verantwoordelijk voor elkaar en willen zich inzetten voor elkaar.

Hierbij hoort ook een bepaalde vorm van vieringen die door de gemeenschap bepaald worden. Na enkele jaren heeft ze zichzelf aangeboden en is ze een voorganger bij de woorddienst geworden. Ze kan immers goed spreken en ze kan ook aanvoelen wat er in een groep leeft. Ze heeft nog wel schroom, maar ze heeft het charisma om het goed uit te leggen. Ze praat ook veel met priesters om te weten wat het betekent priester te zijn.

Bij de vieringen van Effata zijn er steeds 2 voorgangers. Iemand zegt een welkomstwoord en nodigt dan deze 2 voorgangers uit om de viering te doen. Het is fijn om op die manier aangesteld te worden. Zo is het de gemeenschap die hen aanstelt. Er zijn verschillende mensen die meewerken aan de viering. Zo ook, mensen die het charisma hebben om goede muziek te maken. Zij moeten allen afstemmen met elkaar, maar op die manier is er geen machtspositie. Dit gebeurt allemaal ten dienste van de gemeenschap.

Bij Effata zijn er vijftal mensen tussen de 30 – 50 jaar. Hoe zal dit verder evolueren? Dat zal afhangen van wat de gemeenschap nodig heeft.

Getuigenis van Odette

Guido heeft dit opgestart in de jaren '90. De meeste mensen bij Effata zijn zoekende mensen en ze zijn niet allemaal van Gent. De eucharistieviering is gebaseerd op joods, christelijke inspiratie. Er is geen schuldbelijdenis. De voorganger bekijkt het evangelie met een bril van vandaag. De woorddienst gebeurt door één voorganger en de tafeldienst door een andere. Meestal wordt het tafelgebed gezamenlijk gezongen. Als er een priester is (Luc Maes), wordt er meer aandacht besteed aan de consecratie. Na de woorddienst komt iedereen rond het altaar staan. Het is dus de gemeenschap die voorgaat. Er zijn geen voorbeden voorzien, deze komen van de mensen zelf. Bij het einde wordt de zegenbede door iedereen gezongen en de twee voorgangers staan dan gewoon tussen de mensen.

Wisselwerking, vraag en antwoord

Zij hebben een 12tal voorgangers. Zij hebben geen coach en geen draaiboek. Zij gebruiken regelmatig de teksten van Kris Gelaude.

Zij moeten steeds samenkomsten organiseren met 3 mensen (woord-dienst, tafelgebed en muziek). Er moet bij hen veel gecoördineerd worden. Zij hebben ook acties ivm open kijk op de wereld.

Er is een stuurgroep die de dagelijkse zaken van Effata opvolgt. Zij hebben een werkgroep liturgie met alle voorgangers? Zij willen de geest van éénheid bewaken, van rijkdom, van verscheidenheid.

De voorganger krijgt feedback van een kleine groep (vooral als het niet zo goed was). Als het goed was, wordt dit natuurlijk ook wel gezegd. De voorganger woorddienst kiest ook het tafelgebed en de muziek in samenspraak met de andere. De paters zeggen over hen dat zij een hele viering willen doen.

Zij zijn in 2017 verhuisd naar de Clemenspoort. Daar hebben zij een grote, ruime zaal voor 200 personen ter beschikking voor hun viering. Met Pasen hadden ze er zelfs meer. Zij zijn als gemeenschap eigenlijk ingebroken in een parochie (Gent Zuid). De bisschop is niet altijd akkoord met hun vieringen. Vele mensen van andere parochies kwamen bij hen kijken. Daarom hebben zij overleg gehad om samen te werken. Dit leidde tot een actie "24 uren van de Heer" dat bij hen in de zaal gehouden werd. De vieringen gaan door op zaterdagavond 18u30 en de afterparty (koffie in een andere zaal) gaat door tot 23u. Wat er tijdens die afterparty gebeurt, is ook belangrijk. 1 keer per maand is er na de viering ook een broodmaaltijd. Mensen met een beperking zijn ook welkom.

Een gemeenschap bestaat vaak uit concentrische cirkels. Hoe slagen jullie erin om de binnenste cirkels te bemannen? De stuurgroep delegeert, spreekt andere mensen aan om iets te doen. Er komen vele nieuwe mensen bij Effata.

De Clemenspoort en Effata zijn 2 afzonderlijkse VZW's.

De Redemptoristen Vlaanderen zijn eigenaar van het geheel. Zij hadden voordien van alles verkocht. Er is een fusie geweest met België, Nederland, Duitsland en Zwitserland. Ze hebben het oude klooster afgebroken en een grote nieuwbouw gezet met de Clemenspoort, het Clemenshof (een 4 tal kleine bedrijfjes) en het Clemenshuis (24 wooneenheden in de vorm van een cohousing).

Zij willen graag in gesprek gaan met ons: Zij hebben veel herkenningpunten en een gelijkaardige vraagstelling als bij ons. Er moet bij hen nog veel gestroomlijnd worden. Dus een wisselwerking is zeer welkom.

Een alternatief voor niet gewijde of leken voorganger zou een "toegewijde" voorganger kunnen zijn.

Meer info over het Effata project is te lezen in het artikel van Anja T'Kindt: "Eerste kerkervaringen en vernieuwende kerkprojecten", in "Gemengde gevoelens" (ondertitel: Kerk-zijn en ambivalentie), Tijdschrift voor Geestelijk Leven, jaargang 73, n° 6, p. 19 - 29.

De deelnemers van de denkdag

Anne-Lieze Albregts, Danielle Auwaerts, Marcel Braekers, Marie-Jeanne Cobbaert, Frank Cuypers, Jacqueline De bruy, Jan Degraeuwe, Jan Desmet, Vik Doyen, Johan Févéry, Kris Gelaude, Fons Gillard, Jan Hertogen, Annette Houbar, Marie-Josée Janssens, Cecile Mertens, Lisette Monard, Ides Nicaise, Rik Nuytten, Remi Peeters, Jacques Perquy, Maggy Rubens, Lut Saelens, Jef Schoenaerts, Odette Soens, Anja T'Kindt, Alfons Van Daele, Sabine Van Huffel, Rika Van Kersschaever, Joos Vandewalle, Leopold Vansina, Ria Verschueren.

Het grotere

Kris Gelaude

Die 'moeder' mag heten
bouwt niet op zekerheden.
Want in haar schoot is altijd ruimte
voor het nieuwe en het onverwachte.

Wat haar te doen staat
komt van dag tot dag.
Haar diepste adem moet zij
zoeken in vertrouwen.
Zij is een voetstap achter je.
Een lieve stem.

Een woord waaraan
je vast kunt houden.
Een huis,
dat alle deuren open houdt,
waar blijgezind het licht
van alle kanten binnen komt.

Want er is leven,
groots en onbevangen,
dat gedragen en geboren,
doorgegeven, weggegeven,
opgevangen, losgelaten
en gezegend moet.

Het grotere voltrekt zich altijd
in die eeuwige beweging.

